

Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie: 01.06.2021 nr 8-1/3606

Meie: 1.07.2021 nr 25

Äriregistri seaduse eelnõu ja seaduste muutmise ettepanekud seoses pandipidajate huve kahjustava regulatsiooni muutmisega

Austatud Maris Lauri

Täname võimaluse eest avaldada arvamust äriregistri seaduse eelnõu osas, mis on valminud ühinguõiguse revisjoni raames. Käesolevaga esitab Eesti Pangaliit oma seisukohad eelnõu osas ja täiendavad ettepanekud seaduste muutmiseks.

- **Registrikaardi andmed juriidilise isiku kohta (ÄS § 12)**

ÄS § 12 kohaselt kantakse juriidilise isiku kohta registrikaardile mh tegutsemistähtaeg, kui juriidiline isik on tähtajaline. Leiame, et selgitada tuleks kas tähtaega saab muuta igal ajal.

- **Andmete ja dokumentide õiguslik tähendus (§ 29)**

Eelnõu kohaselt kehtib registrikanne kolmanda isiku suhtes õigena, välja arvatud juhul, kui juriidiline isik tõendab, et kolmas isik teadis, et kanne ei ole õige. Kannet ei loeta kehtivaks tehingute ja muude õigustoimingute suhtes, mis tehakse 15 päeva jooksul pärast kande tegemist, kui kolmas isik tõendab, et ta kande sisu ei teadnud. Kannet ei loeta kehtivaks tehingute suhtes, mis tehakse pärast seda, kui kande õigsuse vastu on äriregistrisse kantud vastuväide.

15 päevane n-õ viivitusperiood loob ebaselguse (kehtiva äriseadustiku § 34 lg 2, eelnõu kohaselt § 29 lg 3) seoses uue regulatsiooniga, mille kohaselt on võimalik heauskne omandamine ÄS § 182 lg 1.6 alusel. Eeltoodust tuleneb, et lihtkirjalik (elektrooniline) pant ühingute osas on õiguslikult ebakindel vähemalt 15 päeva, kuna emaühing võib selle aja jooksul veel vara võõrandada heausksele ostjale. Palume selgitada, miks on sisse viidud 15 päevane viivitusperiood? Väärtpaberiregistri puhul sarnast viivitusperioodi ei ole. Teeme ettepaneku, et antud viivitusperiood ei ole vajalik.

- **Kontsernivastutus (ÄS § 6¹)**

ÄS § 6¹ lg 2 kohaselt kui tütarettevõtja juhtorgani liige tegutseb vastuolus tütarettevõtja huvidega, ei loeta teda kohustusi rikkunuks, kui tehing on tehtud äratuntavalt kontserni kui terviku huvides, kohase vastusooritusega ning tehingu tegemise ajal on tütarettevõtja maksejõuline ega muutu tehingu tulemusena maksejõuetuks. Sama sätte 4. lõike kohaselt kui emaettevõtja tegutseb vastuolus käesoleva paragrahvi 3. lõikes sätestatuga, vastutab ta tütarettevõtja kohustuste eest, mis on tekkinud pärast

makseraskuste ilmnest. Kui emaettevõtja on andnud tütarettvõtja juhtorganitele juhiseid, mis on olnud vastuolus tütarettvõtja huvidega ja ei ole vastavuses kontserni huvidega, vastutab emaettevõtja tütarettvõtja kohustuste eest, mis on jäänud täitmata selliste juhiste andmise tõttu.

Soovime täpsustada, kuidas suhestuvad omavahel lõikes 2 kasutatud termin „maksejõuline“ ja lõikes 4 kasutatud termin „makseraskused“ ja mis põhjustel on vajalik erinevate terminite kasutamine? Makseraskus ei tähenda veel maksejõuetust. Kas nt arvete tasumisega hilinemist tütarettvõtja poolt tuleks käsitleda juba makseraskusena, mille esinemisel vastutab emaettevõtja pärast arvete tasumisega hilinemist tekkinud kohustuste eest?

- **Osade võõrandamise ja pantimise tehingu vorm**

Eelnõu kohaselt § 149 lõige 4 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: „(4) *Osa võõrandamise käsutustehing peab olema notariaalselt tõestatud, notariaalselt kinnitatud või elektroonilises vormis.*“ Eeltoodust tulenevalt on Pangaliidu hinnangul ebaselge, kas juhul kui põhikirjaga on võõrandamisele ette nähtud ainult elektrooniline vorm, siis kas osade pantimine peab sellisel juhul olema samuti elektroonilises vormis ja kas notariaalses vormis pandi võib ümber vormistada elektroonses vormis pandiks. Võttes arvesse, et eelnõuga muudetakse § 151 lõige 2 ja sõnastatakse järgmiselt: „*osa pantimise käsutustehing peab olema notariaalselt tõestatud, notariaalselt kinnitatud või elektroonilises vormis.*“. Samuti, kas põhikirjaga võib lubada ka mõlemat vormi? Lisaks on ebaselge, millised on tagajärjed, kui osaühingu põhikirja vahepeal muudetakse ja loobutakse vorminõudest.

- **Osade pantimist puudutava regulatsiooni täiendamine ja sätted väärtpaberiregistri ja äriregistri vahel pandiandmete liikumisel**

Pangaliit leiab, et eelnõu tuleks täiendada sätetega, mis puudutavad väärtpaberiregistri ja äriregistri vahel pandikannete tegemist. Probleem esineb ka kehtivas seadusandluses seoses äriühingute ühinemise ja jagunemisega. Kehtiva seadusandluse kohaselt olukorras, mil ÄS § 391 jj mõistes ühinemisel on ühendatava ühingu osad koormatud pandiga, kustutatakse ühinemise tulemusel registrist ühendatav ühing koos seda koormava pandimärkusega ilma pandipidaja nõusolekuta või pandipidajat eelnevat teavitamata. Probleem on sama olukordades, mil ühendatava ühingu osad on registreeritud Eesti väärtpaberite registris (EVK-s) või äriregistris.

Seadusandja ei ole andnud registripidajale pädevust ega õigust otsustada osaühingu ühinemise lubatavuse või ühinemisejärgselt osaühingu registrist kustutamise üle ega seda takistada. Registripidaja on olukorras, kus nad ei saa takistada korporatiivse sündmuse (ühinemine või jagunemine) jätkamist, olgugi, et ühinemise tulemusel võivad pandipidaja huvid otseselt kahjustatud saada.

ÄS § 391 lõike 1 kohaselt võib äriühing (ühendatav ühing) ühineda teise äriühinguga (ühendav ühing). Ühendatav ühing loetakse lõppenuks. ÄS § 391 lg 1 p-d 1 kuni 8 sätestavad punktid, mis tuleb ühinemislepingus märkida. Nimetatud punktides puudub kohustus sätestada kokkulepped mh õiguste pantimise kohta. ÄS § 400 lg 1 p-d 1 kuni 11 sätestavad punkte, mis äriregistrile esitatud avalduses sisalduma peavad. ÄS § 400 lg 1 p 10 kohaselt lisatakse avaldusele kui ühineva ühingu aktsiad või osad on registreeritud Eesti väärtpaberite registris või muus deponituumis, siis Eesti väärtpaberite registri pidaja või muu deponituumi kinnitus selle kohta, et ühineva ühingu juhatus on teda teavitanud ühinemisest. Emitendi kohustus teavitada registripidajat tuleneb EVKS § 21 lõige 2 punktist 3. Eeltoodud alustest ei tulene kohustust esitada/küsida pandipidaja nõusolek(ut). Seadusandja on sellise erisuse ette näinud üksnes osaühingu/aktsiaseltsi ühinemisel füüsilise isiku varaga, millisel juhul tuleb avalduse esitamisel äriregistrisse juhul kui ühendatava ühingu osad või aktsiad on panditud, ühinemise registrisse

kandmise avaldusele lisada pandipidaja notariaalselt tõestatud nõusolek ühinemiseks (ÄS § 427⁴ lg 5). **Osaühingutel ja/või aktsiaseltsidel ja/või osaühingul aktsiaseltsiga ühineva ühingu sellist erisust ette nähtud ei ole.** Pandipidajalt on ühinemise registrisse kandmiseks eelnevat nõusolekult õigus registripidajal küsida üksnes sellisel juhul, kui see on seaduses vastavalt sätestatud¹. **Seadus ei sätesta, et (i) OÜ ja OÜ, (ii) AS ja AS või (iii) OÜ ja AS ühinemisel registripidaja pandipidaja nõusolekut küsima peaks.** Seega kustutab registripidaja ühinemisel registrist ühendatava ühingu osad koos seda koormava pandimärkega, kuna puudub regulatsioon, kas ja kuidas pandikanded ühest registrist teise üle kantakse ja milliste avalduste alusel.

Koosmõjus väärtpaberiregistris registreeritud pandimärke konstitutiivse tähendusega (EVKS § 16 lg 2) lisab täiendavat ebakindlust ÄS § 403 lg 3, mis näeb ühinemise puhul ette, et kolmandate isikute õigused asendatud osade või aktsiate suhtes jäävad kehtima ühendava ühingu osade ja aktsiate suhtes. Samuti on sarnane säte olemas jagunemise ja ümberkujundamise osas (vt ÄS § 446 lg 4 ja ÄS § 487 lg 2). Arvestades, et väärtpaberiregistris registreeritud väärtpaberite pant tekib ja lõpeb vastavalt registris registreerimise või kustutamise, siis on ebaselge, kuidas on tagatud õiguskindel ja nähtav pandiõiguse edasi kandmine eelviidatud ÄS sätete alusel, sh olukorras, kus väärtpaberite registripidamine viiakse väärtpaberite registrist välja.

Eelkirjeldatud olukord ei ole kooskõlas asjaõigusseaduses (AÕS) sätestatud pandipidaja huvide kaitset reguleeritavate sätetega, mille eesmärgiks on välistada pandipidaja huvi ohustavate käsutustehingute tegemine. AÕS § 316 lõiked 1 ja 2 sätestavad panditud õiguse lõpetamise ja muutmise. Küll aga näeb AÕS § 316 lg 3 ette erandi, et AÕS § 316 1. ja 2. lõikes sätestatu ei laiene õigusena panditud aktsia, osa, investeerimisfondi osaku või muu sellesarnase õiguse lõpetamisele või muutmisele, mille aluseks on vastava aktsiaseltsi, osaühingu või investeerimisfondi organi otsus. Mõistetavalt ei tohiks registrisse kantud pant olla takistuseks korporatiivsete otsuste vastuvõtmisel/sündmuste toimumisel, kuid see ei saa õigustada pandipidaja huvide kahjustamist viisil, mil märkus pandi kohta registrist pandipidaja teadmata kustutatakse.

Võrdluses hüpoteegiga, kui teise pandi liigiga, on seadusandja väärtuse vähenemisel pandipidajale ette näinud erinevad võimalused oma õiguste kaitsmiseks ja omanikule kohustused (vt AÕS §-d 334² ja 335³). Osa pandi puhul pandipidajale sellist kaitset ette nähtud ei ole.

Täiendavalt tekitab pandipidajas ebakindlust pandi realiseerimine kui pandileping on sõlmitud EVK-s registreeritud osa pantimiseks, kuid ühinemise tulemusel ei ole enam registris allesjääva osaühingu osa registreeritud EVK-s. Nimetatud protsess võib muuta võimatuks hilisema pandi täitmise. Analoogselt on hüpoteegi puhul sarnasele probleemile tähelepanu juhtinud ka Riigikohus, selgitades, et hilisemate sundtäitmiseprobleemide vältimiseks tuleks hüpoteegipidajaga sõlmida kokkulepe (AÕS § 64¹) juurde omandatava kaasomandiosa hüpoteegiga koormamiseks (olemasoleva hüpoteegi laienemiseks sellele) ning kokku leppida tagatavad nõuded. Kui sellist kokkulepet ei sõlmita, vaid lastakse lihtsalt nõ kinnistamistehniliselt omandatavale osale hüpoteegil laieneda, võib tekkida probleem sundtäitmisel (omanik esitab sundtäitmisel vastuväite, et puudub AÕS § 64¹ kohane käsutustehing hüpoteegi laienemiseks sellele juurde omandatud osale) (vt Riigikohtu 10. mai 2017 otsus nr 3-2-1-38-17, p 21). Sarnaselt võib osa pandi korral probleemseks osutada vajaliku käsutustehingu (kokkuleppe) puudumine,

¹ Nt EVKS § 18 lg 3¹ nimetatud olukord (kui toimub osade kustutamine ÄS § 182 lg 5 alusel ehk osanike nimekirja pidamise üleandmine juhatusele).

² Nt kahjuliku tegevuse lõpetamist.

³ Õigus nõuda endise olukorra taastamist või täiendavat tagatis, samuti nõude rahuldamist ulatuses, mille võrra väärtus on vähenenud või võla osalist tasumist, milles on omanikule väärtuse vähenemine hüvitatud.

kuivõrd pooled ei ole pandi üleminekus/laienemises ühinemise tulemusel allesjääva (ühendava) ühingu osa suhtes, pandi lõpetamises ega pandi eseme staatuse muutuses (EVK-s registreeritud osa vs EVK-s mitteregistreeritud osa) kokku leppinud.

Isegi kui formaalselt vastab võlaõigusliku pandilepingu sisu ja vorm mõlemal juhul kohustuslikele nõuetele (EVK-s registreeritud osa pantimise- ning äriregistris registreeritud osa pantimise nõuetele), ei ole õiguskindlalt tagatud selle sisuline automaatne kehtivus pärast ühinemist/jagunemist. **See omakorda vähendab osa pandilepingu õiguskindlust ning praktikas kasutamise võimalust, kuna ei ole selge pandi kehtima jäämine ega -ulatus ühinemise-/jagunemise järgselt.**

Ühinemise- ja jagunemise tulemusel pandi kehtima jäämise ja pandipidaja kaasamise reguleerimine tuleks Pangaliidu hinnangul lahendada käesoleva eelnõu raames.

- **Äriühingu kustutamine äriregistrist**

Pangaliit on seisukohal, et äriühingute kustutamisel äriregistrist majandusaasta aruande esitamata jätmisel või kontaktisiku määramata jätmisel ei taga eelnõu regulatsioon piisaval määral võlausaldajate kaitset, kuna võlausaldajad ei saa avalikust andmebaasist (AT) infot selle kohta, et äriühing kustutatakse. Kuigi on ette nähtud tingimus, et ühingu ei kustutata, kui ühikul on vara tuleb arvestada asjaoluga, et äriühingul võib olla ka muud vara peale kinnisvara, mille olemasolu tuvastamine ei ole registril nii lihtne.

Pangaliidu hinnangul ei lähe eelnõus valitud lähenemine kokku analüüs-kontseptsioonidokumentis märgituga, mille kohaselt on eraldi probleemiks kujunenud eraõiguslike juriidiliste isikute (eelkõige äriühingute ja spetsiifiliselt just osäühingute) kergekäeline kiirkorras kustutamine äriregistrist, mis toob tihti kaasa võlausaldajate nõuete maksmapaneku raskendamise. Samuti on analüüsis märgitud, et üldiselt peaks võlausaldajate teavitamise tagama likvideerimismenetluse avalikkus ja piisavalt pikkprotseduur ning seda nii vabatahtliku kui sundlõpetamise korral. Pangaliidu hinnangul tuleks vältida äriühingute n-ö kiirkorras kustutamist ja tagada, et võlausaldajal on võimalik saada avalikust andmebaasist aegsasti teavet äriühingu võimaliku kustutamise kohta.

Pangaliit on valmis vastama võimalikele küsimustele seoses eelnimetatud teemadega ning osalema aruteludes parimate lahenduste leidmisel.

Lugupidamisega ja edasisele tõhusale koostööle lootes,

/allkirjastatud digitaalselt/

Katrin Talihärm
Tegevdirektor

Lisa: Ettepanekud õigusaktide muutmiseks

LISA. Ettepanekud õigusaktide muutmiseks

1. Pandiõiguse õiguselge jätkumine (ÄS/EVKS muutmine)

Lahendada üheselt ja selgelt pandiõiguse edasikandumine väärtpaberiregistris registreeritud väärtpaberite emitendi ühinemisel, jagumisel või ümberkujundamisel. ÄS § 403 lg 3, § 446 lg 4 ja § 487 lg 2 eesmärgiks on olnud muuhulgas pandipidaja õiguste kaitse. Samas, koosmõjus EVKS väärtpaberite pandi konstitutiivse registrikande sätetega, pole üheselt selge pandiõiguse õiguslik püsimine pärast pandimärke registrist kustutamist seoses emitendi ühinguõiguslike ümberkorraldustega. Seetõttu on oht, et pandiõigus lõpeb. Ettepanek on täpsustada ÄS ja vajadusel EVKS sätteid selliselt, et väärtpaberite pandiõigus kanduks kehtivalt edasi väärtpaberite kustutamisel väärtpaberiregistrist registripidamise vormi muutumisel (pandiese ei muutu ega kao) või emitendi reorganiseerimise tulemusena (pandiese formaalselt muutub, aga ei kao).

2. Eelneva nõusoleku küsimuse kohustus (ÄS muutmine)

Ühinemise registrisse kandmise avaldusele lisada juurde kohustus esitada ka pandipidaja nõusolek, analoogselt ÄS § 427⁴ lõikest 5 tuleneva kohustusega kui osaühing/aktsiaselts ühineb füüsilise isiku varaga. Küll aga ei ole põhjendatud sedavõrd range vorminõue (notariaalselt tõestatud vorminõue). Tegemist võiks olla analoogia korras kinnistusraamatuseaduses (KRS) sätestatud puudutatud isikult nõusoleku küsimisega, milleks piisab notariaalselt kinnitatud vormis või digitaalselt allkirjastatud vormis nõusolek (KRS § 34¹, sh sama §-i lg 5¹, mille kohaselt puudutatud isiku notariaalselt kinnitatud nõusolek loetakse võrdseks digitaalallkirjastatud nõusolekuga). Puudutatud isikuks on pandipidaja seetõttu, et kande tegemisega (mille käigus pandiga koormatud osa kustutatakse registrist) ilma pandipidaja nõusolekuta kahjustatakse pandipidaja õiguseid ning seeläbi raskendatakse pandi kui tagatise realiseerimist. Sellest tulenevalt võiks ühe võimalusena täiendada ÄS § 400 lõiget 1 punktidega 12 ja 12¹ ning sõnastada need järgmiselt:

„12) Kui ühendatava ühingu osad või aktsiad on panditud, tuleb ühinemise registrisse kandmise avaldusele lisada pandipidaja notariaalselt kinnitatud nõusolek ühinemiseks.

12¹) Pandipidaja notariaalselt kinnitatud nõusolek loetakse võrdseks digitaalallkirjastatud nõusolekuga.“

3. Pandipidaja teavitamiskohustus (ÄS muutmine)

Ühinemislepingu sõlmimisel või ühinemise registrisse kandmise avalduse esitamisega tuleks vähemalt kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis teavitada pandipidajat tehtud korporatiivsetest otsusest, mille tulemusel saaks pandipidaja teavet selle kohta, et registrisse kantud märkus kehtiva seadusandluse kohaselt kustutatakse ning pärast ühinemise registrisse kandmist saaks vastava märkuse lasta uuesti registrisse kanda. Sellest tulenevalt võiks ühe võimalusena täiendada ÄS § 400 lõiget 1 selliselt, et avaldusele tuleb lisada vastavasisuline tõend pandipidaja teavitamise kohta.